

HVOR DYNAMISK ER DIT SPROG? OM EN SOCIALEMIOTISK FORSTÅELSE AF SPROGLIG DYNAMIK

af

Thomas Hestbæk Andersen

Developing from a social-semiotic framework, this article proposes a notion of 'linguistic dynamics' and locates the notion within the experiential realm of language. The linguistic dynamics of a text is determined by (i) how acts are worded, i.e. whether an act is construed as a process and realized by a verbal group, or construed as a quality or thing and realized by some kind of (adjectival or substantive) nominalization; (ii) how the agentivity is construed in the clauses making up a text, i.e. whether the agent is explicitly or implicitly stated; and (iii) which kind of processes are construed, i.e. whether the text is dominated by material, verbal, mental, or relational processes. In the first part of the article, working from a cline illustrating the connection between formal considerations and linguistic dynamics, and using numerous examples, the author shows how the relatively most dynamic type of text is a text predominantly characterized by processes realized by verbal groups in active form and present tense, while the relatively least dynamic type of text is a text where processes are transcategorized to things and realized by substantive nominalizations of verbs. In the second part of the article, the meaning of processes are considered, here showing that material processes relatively are the most dynamic, while relational processes relatively are the least dynamic.

1. Den socialemiotiske ramme

Denne artikel er funderet i et socialemiotisk syn (jf. Halliday 1973, 1975, 1978, 1985) på sprog og kommunikation og præsenterer således en socialemiotisk forståelse af sproglig dynamik. Inden for socialemiotikken er betydning en størrelse, der på samme tid er intersubjektivt forhandlet og semiotisk givet gennem dens forbindelse til andre betydninger (tegn) i et system. Dette kan uddybes: Hvis vi tager udgangspunkt i 'social'-delen af begrebet socialemiotik, understreger vi, at sproget er et kommunikationsmiddel, altså et 'middel til interaktion' (Jakobsen 1995:11), hvor vi kan betragte kommunikation

som en dialogisk handling (jf. Smedegaard 2003), der involverer en taler /skriver, altså en afsender, og en lytter/læser, altså en modtager¹; hvis vi tager udgangspunkt i 'semiotik'-delen af socialesemiotikken, er sproget sammenhængende systemer af betydninger, som får deres betydning gennem kontraster til og ligheder med andre betydninger i sproget (jf. Butt og Matthiessen 2000).

Med sin dobbelte fokus på både de sociale omstændigheder omkring en sprogbrug og den systemiske organisering af selve sprogbrugen betragtes sprogbrugen i den socialesemiotiske optik ikke som en isoleret størrelse, men er et konkret tilfælde af sprogsystemet², når det fungerer i en kontekst. Konteksten – eller situationen omkring teksten³ – består af

- (1) the social action: that which is 'going on', and has recognizable meaning in the social system; typically a complex of acts in some ordered configuration, and in which the text is playing some part; and including 'subject-matter' as one special aspect,
- (2) the role structure: the cluster of socially meaningful participant relationships; both permanent attributes of the participants and role relationships that are specific to the situation; including the speech roles, those that come into being through the exchange of verbal meanings,
- (3) the symbolic organization: the particular status that is assigned to the text within the situation; its function in relation to the social action and the role structure; including the channel or medium and the rhetorical mode (Halliday 1977:55).

(1) er en beskrivelse af 'field', (2) er en beskrivelse af 'tenor', og (3) beskriver 'mode'. Disse tre variabler udgør sammen den situationelle kontekst omkring en tekst (jf. Halliday og Hasan 1985), og de forholder sig til tre metafunktioner i sproget på den måde, at felt er associeret med den eksperientielle metafunktion, tenor er associeret med den

interpersonelle metafunktion, og måde er associeret med den tekstuelle metafunktion⁴. Metafunktionerne karakteriserer på et overordnet (: 'meta-') plan de tre hovedtyper af betydninger, vi finder i sproget.

Den eksperientielle metafunktion er i centrum, når det drejer sig om sproglig dynamik (hvorfor jeg alene fokuserer på den), og den handler (jf. den ovenstående beskrivelse af konteksten) om de 'acts', der er i spil i og omkring en tekst. Den handler altså om, hvordan begivenheder (: 'acts') i den ekstra-sproglige verden sprogliggøres⁵; med Hallidays ord er den eksperientielle metafunktion

concerned with the content of language, its function as a means of the expression of our experience, both of the external world and of the inner world of our own consciousness (Halliday 1977:66).

Begivenheder sprogliggøres gennem figurer, som består af en række elementer, nemlig en proces, en eller flere partcipanter i processen, samt en række omstændigheder omkring konfigurationen af proces + partcipant(er) (jf. Halliday og Matthiessen 1999:52ff.). Processen realiserer selve den handling, som begivenheden er, mens partcipanterne er genstande eller kvaliteter, altså enheder i verden, der ikke i sig selv gør noget, men som udfolder sig gennem processen. I den eksperientielle metafunktion rummer sproget således en fundamental arbejdsdeling, når det genskaber den ekstra-sproglige verden. Med Hallidays ord sker der det, at

the grammar construes experience as *process*, in the form of a grammatical *unit*, a *clause*. Each process, in turn, is construed as *configuration*, in the form of a grammatical *structure*; the components of this configuration are (1) the process itself, (2) certain entities that participate in the process and (3) various circumstantial elements that are associated with it; these are construed in form of grammatical *classes*, the verbal, the nominal, and some more or less distinct third type⁶ (ibid., p. 187; orig. kursivering).

Når vi betragter sammenhængen mellem sprogets eksperientielle

betydninger og dets former, er den kongruente⁷ sammenhæng altså, at en proces formes af en verbalgruppe, mens partipanterne i processen formes af nominalgrupper.⁸ Aktiviteter, handlinger og relationer udtrykkes således gennem verberne, mens de enheder (genstande og kvaliteter), der er aktive, handlende eller relaterede, udtrykkes gennem nominaler. Lyons anfører, at

...'noun' or 'verb' [...] are 'designating persons, places, things, states, or qualities' and [...] express action or state', respectively... (Lyons 1977:441).

Den eksperientielle metafunktion er som ovenfor nævnt den ramme, hvori et begreb om sproglig dynamik finder sin plads. Det skyldes, at sproglig dynamik afhænger af, hvordan vi sprogliggør begivenheder; mere elaboreret handler sproglig dynamik om følgende aspekter:

- Sproglig dynamik drejer sig om, hvorvidt handlinger sprogliggøres som en proces formet af en verbalgruppe eller som en kvalitet eller en genstand formet af en nominalgruppe (eller en gruppe med nominal status); handlinger er dynamiske, for handlinger bringer forandring i det bestående, mens kvaliteter og især genstande er relativt mere uodynamiske størrelser, idet de ikke i sig selv skaber forandring, men alene gør det i kraft af de handlinger, som de indgår i (jf. Halliday og Martin 1993:15).
- Sproglig dynamik drejer sig også om agentiviteten i handlingerne, dvs. om participantstrukturen omkring processen i de enkelte sætninger; en 'receptive' sætning er konstrueret omkring en verbalgruppe i passiv og uden en modalt ansvarlig agent, mens en 'operative' sætning rummer en verbalgruppe i aktiv og med en modalt ansvarlig agent (jf. Halliday og Matthiessen 2004:182).⁹ Den sidstnævnte konstruktion er den mest dynamiske af de to.

- Endelig drejer sproglig dynamik sig om selve typen af begivenhed, altså om typen af handling i processen; her kan vi skelne mellem en materiel, mental, verbal eller relationel proces (jf. Andersen og Smedegaard 2005:85). Den relationelle procestype er den mindst dynamiske.

I de tre ovennævnte aspekter er processen omdrejningspunktet, og idet forståelsen af processer i den sociale-semiotiske ramme hører til under den eksperimentielle metafunktion, finder begrebet om sproglig dynamik sin plads her. Som vi hidtil har set (når vi betragter sproget ud fra dets betydninger), formes sprogets processer kongruent af sætningens verbalgruppe. Hvis vi betragter situationen ud fra formen i stedet for ud fra funktionen/betydningen, altså ud fra verbet i stedet for ud fra processen/begivenheden, kan vi konkludere, at spørgsmålet om sproglig dynamik – og hvorvidt en tekst er dynamisk eller ej – er forankret i vores behandling af verberne i teksten. Det er med altså verberne, at vi gør noget i sproget – fx *skriver, læser, sparker, spiser*, etc. I forhold hertil betegner nominaler (substantiver) de ting, som vi ved hjælp af verberne gør noget med (jf. Halliday 1996:197, Halliday og Matthiessen 1999:183; se også Davidse 1997:418) – fx *et digt* (som i *skriver et digt*), *en bog* (som i *læser en bog*), *sin søster* (som i *sparker sin søster*) og *kagen* (som i *spiser kagen*).

2. Sprogets dynamik findes i verberne

Da det er i verberne, at sprogets ressourcer til at fungere dynamisk findes, er dynamikken i en tekst afhængig af, hvordan verberne behandles. Eksemplerne nedenfor illustrerer dette:

1. *Peter fisker ved Andkær Vig*

2. *Der fiskes ved Andkær Vig*
3. *Den fiskende ved Andkær Vig*
4. *Fiskningen ved Andkær Vig*

Eksempel 1 og 2 adskiller sig fra hinanden ved at være forskellige, hvad angår diatese: I eksempel 1 formes processen 'at fiske' af verbet *fisker*, som er i præsens og i aktiv, mens denne proces i eksempel 2 formes af verbet *fiskes*, der er i passiv. Eksempel 1 er mere dynamisk end eksempel 2, for dels er verbet i eksempel 1 i aktiv frem for i passiv som i eksempel 2, dels er verbet i eksempel 1 kædet sammen med agenten *Peter*, så det eksplicit fremgår, hvem der fisker. I eksempel 2 er agenten implicit, idet *Peter* er erstattet af det indholdstomme og upersonlige indefinitte pronomener *Der*.

Eksemplerne 1 og 2 adskiller sig sammen fra eksemplerne 3 og 4, hvor fiske-processen ikke formes af et verbum, men af et nominalt element: I eksempel 3 af participialadjektivet *fiskende*¹⁰ og i eksempel 4 af verbalsubstantivet *fiskningen*. Lyng udtrykker sig på følgende måde om det at nominalisere verber:

... hver gang, vi laver et aktivt udsagnsord om til et navneord, dør sproget en lille smule. Vi laver handling om til begreber. Og det, der gør sproget levende, er *handlinger* (Lyng 1989:13; original kursivering).

Ved at nominalisere verbet *fiske* til hhv. participialadjektivet *fiskende* og verbalsubstantivet *fiskning* har vi med Lynges farverige ordvalg således dræbt dynamikken i sproget. Vi har omformet¹¹ verbet, hvori sprogets dynamik findes, til et nominale og står derfor tilbage med eksempler på uodynamisk sprog. I eksempel 3 er processen 'at fiske' således blevet til en kvalitet (at være *fiskende*), og i eksempel 4 er den blevet en genstand (*fiskningen*). En genstand er en fuldstændig uodynamisk størrelse, der kun kommer i bevægelse, hvis den bliver en del af en proces. En kvalitet er

også en uodynamisk størrelse, men den er mere dynamisk end en genstand. En kvalitet som *fiskende* er nemlig kun en kvalitet ved *Peter*, fordi han rent faktisk udfører den proces det er at fiske (jf. Andersen 2003:336).

Med nominaliseringsbevægelsen fra verbum til dels adjektiveret verbum, dels substantiveret verbum sker der det, at den kongruente sammenhæng mellem proces og verbum brydes, og der sker en 'remapping (...) of "process" into a nominal form' (jf. Halliday 1998:190).

Nominaliseringer konstruerer begivenheder, som var de ting; Halliday og Martin pointerer dette med udgangspunkt i tekniske betydninger, men pointen kan betragtes som generel for alle typer af processuelle betydninger, der nominaliseres:

The prototypical meaning of a noun is an object; when **stable, behave, occur, develop, useful** are regrammaticized as **stability, behaviour, occurrence, development, utility** they take on the semantic flavour of objects, on the model of the abstract objects of a technical taxonomy like **radiation, equation** and **mass**. Isolated instances of this would by themselves have little significance; but when it happens on a massive scale the effect is to reconstrue the nature of experience as a whole. Where the everyday 'mother tongue' of commonsense knowledge construes reality as a balanced tension between things and processes, the elaborated register of scientific knowledge reconstrues it as an edifice of things. It holds reality still, to be kept under observation and experimented with; and in so doing, interprets it not as changing with time (...) but as persisting – or rather, persistence – through time, which is the mode of being of a noun (Halliday og Martin 1993:15).

Sammenfattende kan vi – med en visualisering – betragte de fire *fiske*-eksempler ovenfor som eksisterende på to forskellige akser, der har dynamisk sprog som den ene pol og uodynamisk sprog som den anden pol. På den ene akse – som er en akse for diatese – findes eksempel 1 i

den dynamiske ende og eksempel 2 i den uodynamiske. Denne akse er givet som Figur 1 nedenfor.

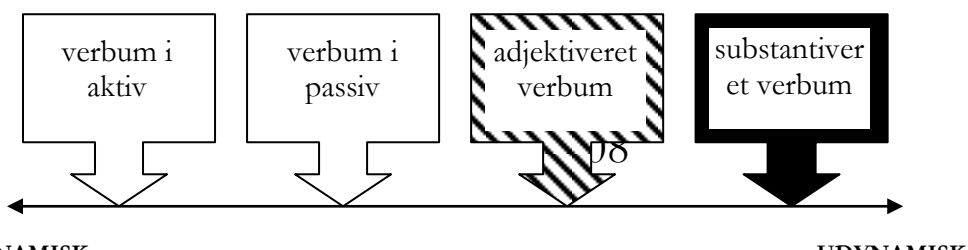
Figur 1: *Akse for diatese*

På den anden akse – som er en akse for nominalisering – findes eksempel 1 og 2 ved den dynamiske pol, eksempel 4 som disses modpol ved den uodynamiske pol og så eksempel 3 som en mellemgrad mellem disse poler. Denne akse er givet som Figur 2 nedenfor.

Figur 2: *Akse for nominalisering*

De to akser kan kobles til én samlet akse for dynamisk over for uodynamisk sprog, og det er gjort i Figur 3 nedenfor.

Figur 3: *Akse for (u)dynamisk sprog*

Nedenfor gennemgår jeg type for type de fire sproglige konstruktioner, som Figur 3 rummer; de følgende afsnit illustrerer akse for (u)dynamisk sprog.

3. Dynamisk sprog: verber i aktiv

Et eksempel en tekst med en relativt høj grad af sproglig dynamik udgør indledningen til en annonce for Danfoss, hvis sigte er at gøre virksomheden interessant for 'gode hoveder' blandt studerende med en relevant uddannelse. Under overskriften *Er du rigtig klog?* lyder det:

Det sidste spørgsmål hænger i luften. Du lukker øjnene et sekund inden du svarer. Tiden står stille. Alle livliner er brugt. Du mærker frustrationen, idet du genvinder dine sansers brug og hører stemmen, der sår tvivl i hele dit fundament. Alligevel vælger du af en uforklarlig årsag at stå ved dit svar. Du føler det, som om dit hjerte er på vej op i halsen. I næste nu går det op for dig, at dit svar var korrekt.

Bortset fra processen i den afsluttende sætning, formes alle tekstens processer (som er understreget her) af verbalgrupper i aktiv og i præsens. Det har den kommunikative konsekvens, at vi som læsere nærmest suges ind i tekstens univers, lever med i situationen, som teksten beskriver, og har oplevelsen af, at der sker en hel masse på én gang. Det er en tekst med begivenheder, handling og liv.

Et andet eksempel på en tekst med en høj grad af sproglig dynamik findes i en rejsebrochures beskrivelse af en tur rundt mellem Galapagosøerne, hvoraf indledningen lyder:

Allerede da vi går om bord på båden i havnebyen Baltra, får vi en forsmag på det eventyr, der venter. På kajen ligger sølover og soler sig, mens pelikaner i lav højde suser hen over den dybblå himmel. Jeg er både spændt og forventningsfuld, da kaptajnen styrer skibet ud af havnen. Forude venter otte dages krydstogt mellem Galapagosøerne.

Også her er der handling og liv, og selvom teksten beskriver en datidig situation, er processerne formet af verbalgrupper i præsens og i aktiv. Det giver en oplevelse af at være i situationen: Som læsere får vi en 'her-og-nu'-følelse, vi er med på Galapagosøerne, vi ser med skribentens øjne, og vi begynder næsten selv at se frem til *otte dages krydstogt mellem Galapagosøerne*.

Sproglig dynamik findes også i en lille folder for Stina Willumsen, som indgik i valgkampen op til Kommunalvalget 2005. Folderen begynder med det dynamiske udsagn *Det er nu, vi skaber fremtidens Odense*. Især sidste del af denne overskrift rummer en aktiv dynamik, ligesom den er direkte: Det er subjektet/agenten *vi*, karakteriserende læseren (vælgeren) og afsenderen (Stina Willumsen), der *skaber* objektet (: målet)¹² *fremtidens Odense*, som vi'et sammen skal leve i fremover. Et alternativ til folderens overskrift kunne være *Skabelsen af fremtidens Odense*. Hvis Stina Willumsen i stedet for sin overskrift havde valgt denne, ville hendes sprog have mistet en stor del af sin dynamik, ligesom hun ville have fravalgt muligheden for at inddrage læseren (vælgeren) i et fællesskab med sig, hvilket hun jo gør med *vi'et* i sin overskrift. Ved at nominalisere den dynamiske proces formet af en verbalgruppe *skaber* til verbalsubstantivet *skabelse* ville hun altså have ændret ved både dynamikken og den personlige nærhed i sin tekst.

Stina Willumsen fortsætter efter sin overskrift i det dynamiske spor og slår fast, at *Sunde børn kræver sunde vilkår*, og senere handler det om *livskvalitet – også i alderdommen*, hvor Stina Willumsen skriver:

I et rigt samfund har vi råd til at passe ordentligt på hinanden – hele livet. Derfor kæmper vi imod nedskæringer på ældreområdet. For os handler god ældrepolitik om livskvalitet. Om at give de ældre mulighed for at føre et rigt og aktivt liv.

Vi skal satse på ældres sundhed, med fokus på forebyggelse.

Ældre er ikke en svag og hjælpeløs gruppe, der ligger resten af samfundet til byrde. Masser af ældre er fulde af energi og livskraft. De skal have plads og rum til at udfolde sig samtidig med, at alle, der har hjælp behov, får den omsorg, de har brug for.

Alle de her understregede processer formes af verbalgrupper i aktiv og i præsens, og mest dynamisk står formuleringen med, at SF *kæmper* imod, at der skæres ned på ældreområdet.¹³

En effekt af at benytte verbalgrupper i aktiv og i præsens er, at intet lades implicit: Både partizanerne agent og objekt (hvis der er et sådan) er i spil omkring processen. Dette er ikke situationen, hvis man benytter sig af enten verbalgrupper i passiv eller af nominaliseringer.

4. På vej mod udynamisk sprog: verber i passiv

Et eksempel på en tekst med en mindre grad af sproglig dynamik end teksterne i afsnit 3 er en lille løbeseddel for Kamma Lauenborg, som indgik i valgkampen op til Kommunalvalget 2005. Løbesedlen beskriver Kamma Lauenborgs mærkesager:

Ældre & Handicappede *Der skal ud fra visionen 'Mennesket frem for systemet' sikres den bedste omsorg og pleje. Jeg vil arbejde for: At højne kvaliteten i hjemmehjælp/hjemmepleje.*

En 'frivillig-politik' der skal blive en succes *Der skal etableres et centralt kontor, der i samarbejde med de frivillige sociale organisationer samordner den offentlige og den frivillige indsats.*

Fortsat udvikling af havnemiljøet Der skal på havnen skabes et aktivt miljø for virksomheder og byens borgere. Kanalforbindelsen skal etableres så tæt på byen som muligt.

Folkeskolen Der skal faglighed i folkeskolen, for det er det faglige udbytte, som skaber den personlige udvikling. Der skal investeres i undervisningsmaterialer og lektiehjælp skal kunne tilbydes.

Ingen skattestigninger Der skal føres en erhvervsvenlig politik, der tiltrækker nye virksomheder og øger skattegrundlaget. Dækningsafgiften skal fortsat aftrappes og råderum skal skabes ved øget omsætning og ikke ved forhøjelse af skatterne.

Integrationspolitik Der skal stilles krav til folk af anden etnisk herkomst. De skal i skole, i uddannelse, i arbejde og ind i fællesskabet.

Teksten rummer processer formet af verbalgrupper i aktiv, men langt flest processer formet af verbalgrupper i passiv (de er understreget ovenfor), og de giver en upersonlig og uvedkommende tekst med relativt ringe dynamik. Rent sprogligt er der ikke meget 'kontrakt med vælgerne'¹⁴ over løbesedlen, for Kamma Lauenborg forpligter sig på ganske lidt. Hun udtrykker nemlig intet om, hvem der skal sikre den bedste omsorg og pleje, hvem der skal etablere et centralt kontor for frivilligt arbejde, hvem der skal skabe et aktivt havnemiljø, hvem der skal sørge for, at kanalforbindelsen kommer så tæt på byen som muligt, hvem der skal foretage investeringer i nyt undervisningsmateriale til Folkeskolen, hvem der skal tilbyde lektiehjælp, hvem der skal føre en erhvervsvenlig politik, hvem der skal aftrappe dækningsafgiften og skabe råderum, og hvem der skal stille krav til folk af anden etnisk herkomst. Det hele er sager, som et eller andet udefinerbart og upersonligt *Der* skal tage sig af.

Hvis Kamma Lauenborg i stedet havde skrevet sin tekst på samme måde, som jeg har gjort det nedenfor med en enkelt af hendes

mærkesager, ville teksten forekomme mere dynamisk og personlig, ligesom hun ville forpligte sig over for sine vælgere. Og både det personlige og det forpligtende harmonerer med hendes partis ideologi (jf. hendes egen formulering 'Mennesket frem for systemet') og idéen om at indgå en kontrakt med vælgerne.

*Min idé for **Odense Havn** er, at vi dér skaber et aktivt miljø for alle i Odense, ikke mindst for virksomheder, og at vi etablerer en kanalforbindelse tæt på byen.*

I Kamma Lauenborgs tekst dannes verbalgrupperne i passiv med passivsuffikset *-s*. Også verbalgrupper i perfektum passiviserer imidlertid en handling. Det er fx tilfældet med eksemplerne *Teksten er skrevet* eller *Teksten blev skrevet*, som er ligeså uodynamisk og passivt sprog som *Teksten skrives*. I alle tre tilfælde er agenten nemlig strøget, så der udtrykkes ikke noget om, hvem der udfører handlingen, altså hvem der skriver – hvilket er tilfældet i det aktive eksempel *Jeg skriver teksten*, hvor *skrive*-processen formes af en verbalgruppe i aktiv.¹⁵

5. Overvejende uodynamisk sprog: adjektiverede verber

Nedenstående indledning fra en reklamefolder for tømrer- og murerfirmaet E. Christiansen og Søn, som forsøger at sælge *Over- og understrygning af tage med beton og tegltagsten*, er et eksempel på en tekst, der er tættere på den uodynamiske end den dynamiske ende af kontinuumet for sproglig dynamik. Den nedtonede dynamik skyldes en udbredt transkategorisering (jf. Halliday og Matthiessen 1999:242ff.) af processer til kvaliteter, som er formet af adjektiverede verber (participialadjektiver og verbaladjektiver). Firmaet skriver:

Få taget over- eller understrøget, og undgå indtrængning af fygesne og slagregn

Hvad er en overstrygning?

Siden 1976 har metoden med at overstryge et tag været brugt til tætning af ældre tegl- og betontagstenstage. Hovedformålet med overstrygningen er at tætne taget, så fygesne og slagregn forhindres i at trænge ind og beskadige underliggende og tilstødende konstruktioner. Det kan med tiden føre til råd og svamp i træværket, hvilket kan blive en bekostelig affære, hvis der ikke sættes ind i tide.

I teksten, som ikke kun forekommer udynamisk pga. de understregede adjektiverede verber, men også pga. processer formet af verber i passiv (*forhindres* og *sættes*) og substantiverede verber (*indtrængning*, *overstrygning*, *tætning* og *overstrygningen*; disse er processer transkategoriseret som genstande), er for det første selve den arbejdsproces, som E. Christiansen og Søn tilbyder at udføre, adjektiviseret i overskriften. Mere dynamiske udgaver af overskriften kunne lyde

- *Få os til at over- eller understryge dit tag, og undgå indtrængning af fygesne og slagregn.*
- *Få os til at over- eller understryge dit tag, og undgå, at af fygesne og slagregn trænger ind.*
- *Vi over- eller understryger dit tag, og du undgår indtrængning af fygesne og slagren.*
- *Vi over- eller understryger dit tag, og du undgår, at fygesne og slagregn trænger ind.*

De omskrevne overskrifter er ikke alene mere dynamiske, de er også mere personlige, idet det eksplicit fremgår, hvem der skal udføre arbejdet. De resterende adjektiverede verber kan også omskrives, således at teksten som helhed bliver mere dynamisk:

Hvad er en overstrygning?

Siden 1976 har metoden med at overstryge et tag været brugt til tætning af ældre tegl- og betontagstenstage. Hovedformålet med overstrygningen er at tætne taget, så fygesne og slagregn forhindres i at trænge ind og beskadige konstruktioner, der

HVOR DYNAMISK ER DIT SPROG?

ligger under taget, eller som støder op til det. Det kan med tiden føre til råd og svamp i træværket, hvilket koster mange penge at udbedre, hvis der ikke sættes ind i tide.

Adjektiverede verber findes i dansk med de suffikser, som er angivet i Figur 4 nedenfor (jf. Diderichsen 1957, Burcharth 1988 og Jacobsen og Skyum-Nielsen 1996).

SUF- FIKS	EKSEMPEL		NOMINALISERING	
	Verbum	Sætning/gruppe med nominalisering	Ordform	Numerus
-ende	<i>afgøre</i>	Det afgørende sekund	Participial-adjektiv (præsens participium)	singularis
		<i>De afgørende sekunder</i>		pluralis
-t	<i>pudse</i> <i>ankomme</i> <i>spise</i>	<i>Et pudset vindue</i> <i>Et ankommet tog</i> <i>Et spist måltid</i>	participial-adjektiv (perfektum participium)	singularis
-ede	<i>åbne</i>	<i>Den åbnede butik</i>		pluralis
	<i>pudse</i>	<i>De pudsede vinduer</i>		singularis
-ne	<i>ankomme</i>	<i>De ankomne tog</i>		pluralis
		<i>Den ankomne mand</i>		singularis
-te	<i>spise</i>	<i>De spiste måltider</i>		pluralis
	<i>tilberede</i>	<i>Det tilberedte måltid</i>	singularis	
-som	<i>opfinde</i>	<i>En opfindsom mand</i>	verbal-adjektiv	singularis
		<i>De opfindsomme mænd</i>		pluralis
-bar	<i>straffe</i>	<i>En strafbar handling</i>		singularis
		<i>De strafbare handlinger</i>		pluralis
-vorn	<i>vakler</i>	<i>En vakkelvorn stol</i>		singularis
		<i>De vakkelvorne stole</i>		pluralis
-(e)lig	<i>overkomme</i>	<i>En overkommelig opgave</i>	singularis	
		<i>De overkommelige opgaver</i>	pluralis	

Figur 4: *Adjektiverede verber*

Skemaet nedenfor viser forskellige grammatiske karakteristika for adjektiverede verber i dansk, som her kort skal uddybes:

- Adjektiverede verber tager form af (i) participialadjektiver¹⁶ og (ii) verbaladjektiver.
- Participialadjektiver (ad (i)) findes i dansk både i formerne præsens participium og perfektum participium.
 - Eksempler på præsens participier er *blomstrende* (af *blomstre*), *syngende* (af *syng*), *overraskende* (af *overraske*), *blinkende* (af *blink*), *studerende* (af *studere*), *smilende* (af *smile*) og *kogende* (af *koge*). Suffikset *-ende* er det samme, hvad enten den adjektiviske nominalisering i form af præsens participiet fungerer sammen med et substantiv i singularis eller pluralis.
 - Eksempler på perfektum participier er *klippede/klippet* (af *klippe*), *reparerede/repareret* (af *reparere*), *vedtagne/vedtaget* (af *vedtage*), *gemte/gemt* (af *gemme*), *læste/læst* (af *læse*). Som eksemplerne viser, varierer suffikserne, når den adjektiviske nominalisering i form af perfektum participiet fungerer sammen med et substantiv i enten singularis eller pluralis.
- Verbaladjektiver (ad (ii)) findes i dansk med fire forskellige suffikser, nemlig *-som*, *-bar*, *-vorn* og *-(e)lig*.
 - Eksempler på verbaladjektiver med suffikset *-som* er *frygtssom* (af *frygte*), *hjælpsom* (af *hjælpe*), *beslutsom* (af *beslutte*), *smitsom* (af *smitte*), *arbejdsom* (af *arbejde*) og *skyndsom* (af *skynde*).

HVOR DYNAMISK ER DIT SPROG?

- Eksempler på verbaladjektiver med suffikset *-bar* er *strafbar* (af *straffe*), *holdbar* (af *holde*), *smeltbar* (af *smelte*), *daterbar* (af *datere*), *identificerbar* (af *identificere*) og *administrerbar* (af *administrere*).
- Eksempler på verbaladjektiver med suffikset *-vorn* er *vrovlevorn* (af *vrovle*), *vakkelvorn* (af *vakle*) og *sludrevorn* (af *sludre*).
- Eksempler på verbaladjektiver med suffikset *-(e)lig* er *hånlige* (af *håne*), *tålelig* (af *tåle*), *oprindelig* (af *oprinde*), *begribelig* (af *begribe*) og *oprettelig* (af *oprette*).

Alle ovennævnte adjektiveringer af verbet gør sproget relativt uodynamisk, fordi det pakker processer ind som kvaliteter.

6. Uodynamisk sprog: substantiverede verber

En tekst med uodynamiske træk findes i en lille løbeseddel for den radikale Rune Christensen, som indgik i valgkampen op til Kommunalvalget 2005. Løbesedlen ridser Rune Christensens mærkesager op:

Undervisning: Udvikling af de Odenseanske folkeskoler. Odenses skolevæsen skal være et eksempel til efterfølgelse, snarere end til skræk og advarsel. Lukning af Humlehaveskolen og spredning af dens elevoptag, indfasning af den radikale indskolingsplan, specialiseret læsetræning og en fast målsætning om, at ingen lærere skal undervise i fag, de ikke har liniefag i, vil være det første skridt i denne retning.

Kultur: Udvikling af byens sociale, fysiske og kulturelle rum. Skab sammenhæng mellem kultur, uddannelse og erhvervsliv i Odense. Byen skal være mere end H.C. Andersen og byens mange studerende skal bruges som en kreativ kraft i Odenses kulturelle liv.

Velfærd: *Kvalitetsudvikling af kommunale kerneområder som pasning, pleje og social sikkerhed. Dette indbefatter opnormering af plejen i weekender og nattetimer, samt centralisering og reorganisering af eksisterende pasningstilbud med større fleksibilitet og højere kvalitet for de samme skattekrone til følge.*

Teksten rummer en lang række substantiverede verber (altså processer pakket som genstande – disse er understregede ovenfor), og de giver en tekst, der stort set er uden sproglig dynamik. Det er en tekst, hvor meget lidt fremstår som begivenheder/handlinger, fordi det meste er begreber, hvilket giver en u håndgribelig og abstrakt historie. Det er svært at se, hvad Rune Christensen rent faktisk gør og vil gøre i sit virke som kommunalpolitiker i Odense. Hvis han i stedet havde skrevet sin tekst, som jeg har gjort det nedenfor (ved primært at omskrive de substantiverede verber), ville hans sprog være mere dynamisk, og han selv ville træde mere i karakter. Og både det dynamiske og det karakterfulde er gode egenskaber at demonstrere i en valgkamp.

*Mine mærkesager er **undervisning, kultur og velfærd.***

Undervisning: *Jeg vil udvikle folkeskolerne i Odense, så de bliver gode og ikke som nu er eksempler til skræk og advarsel. Konkret er det min plan, at*

- *vi lukker Humlehaveskolen og spreder dens elever på andre skoler*
- *vi iværksætter Det Radikale Venstres plan for skolestart*
- *lærerne specialtræner de svageste elever i at blive bedre til at læse og skrive*
- *lærerne kun underviser i deres liniefag.*

Kultur: *Jeg vil udvikle byens sociale, fysiske og kulturelle rum på en måde, så vi skaber sammenhæng mellem kultur, uddannelse og erhvervsliv i Odense. Jeg vil udnytte og stimulere den kreative kraft hos byens mange studerende, så Odenses kulturelle liv bliver meget mere end H.C. Andersen.*

Velfærd: *Jeg vil højne kvaliteten inden for pasning, pleje og social sikkerhed. Min plan er, at kommunen fra 2006 yder mere pleje i weekender og nattetimer*

HVOR DYNAMISK ER DIT SPROG?

end nu, og at vi centraliserer og organiserer kommunens tilbud om børnepasning, så vi får mere ud af skattekroneerne.

Substantiverede verber dræber (med Lynges ord, citeret tidligere) dynamikken i sproget, samtidig med, at sproget bliver mere uklart, fordi agent og objekt forsvinder.¹⁷ Det uodynamiske og det uklare/tvetydige giver i mange sammenhænge en utilfredsstillende kommunikation.

Substantiverede verber findes i dansk med de suffikser, som er angivet i Figur 5 nedenfor (jf. Diderichsen 1957, Burcharth 1988 og Jacobsen og Skyum-Nielsen 1996).

SUF- FIKS	TILFÆLDE		NOMINALISERING
	Verbum	Sætning/gruppe med nominalisering	Ordform
-en	<i>opstige</i>	<i>Peters opstigen på bjerget sker ved solopgang</i>	substantiveret infinitiv
-else	<i>begrave</i>	<i>Begravelsen finder sted i morgen</i>	verbalsubstantiv
-(n)ing	<i>vurdere</i>	<i>Vurderingen er urimelig</i>	
-sion	<i>kollidere</i>	<i>Kollisionen skete om natten</i>	
-ation	<i>eksaminere</i>	<i>Eksaminationen forløb uden problemer</i>	
-sel	<i>køre</i>	<i>Fælleskørsel bedrer miljøet</i>	

Figur 5: *Substantiverede verber*

Skemaet ovenfor viser forskellige grammatiske karakteristika for substantiverede verber i dansk, som her kort skal uddybes:

- Substantiverede verber tager form af (i) substantiverede infinitiver eller (ii) verbalsubstantiver.

- Eksempler på substantiverede infinitiver (ad (i)) findes i dansk med suffikset *-en* som i *spisen* (af *spise*), *løben* (af *løbe*), *giften (sig)* (af *gifte sig*), *bekræften* (af *bekræfte*) og *tænken* (af *tænke*).
- Verbalsubstantiver (ad (ii)) findes i dansk med en række forskellige suffikser, nemlig *-else*, *-(n)ing*, *-sion*, *-tion* og *-sel*.
 - Eksempler på verbalsubstantiver med suffikset *-else* er fornemmelse (af *fornemme*), bevægelse (af *bevæge*), velsignelse (af *velsigne*), meddelelse (af *meddele*), oplevelse (af *opleve*), modtagelse (af *modtage*), forståelse (af *forstå*) og beskyttelse (af *beskytte*).
 - Eksempler på verbalsubstantiver med suffikset *-(n)ing* er blanding (af *blande*), skabning (af *skabe*), beundring (af *beundre*), betaling (af *betale*), udgravning (af *udgrave*), underholdning (af *underholde*), forveksling (af *forveksle*) og ytring (af *ytte*).
 - Eksempler på verbalsubstantiver med suffikset *-sion* er diskussion (af *diskutere*), revision (af *revidere*), eksplosion (af *eksplodere*), konklusion (af *konkludere*) og invasion (af *invadere*).
 - Eksempler på verbalsubstantiver med suffikset *-ation* er koncentration (af *koncentrere*), navigation (af *navigere*), information (af *informere*), installation (af *installere*), invitation (af *invitere*), reparation (af *reparere*), frustration (af *frustrere*) og demonstration (af *demonstrere*).
 - Eksempler på verbalsubstantiver med suffikset *-sel* er opførsel (af *opføre*), længsel (af *længes*), advarsel (af *advare*), glemsel (af *glemme*), overførsel (af *overføre*) og fødsel (af *føde*).

Alle ovennævnte substantiveringer af verbet gør sproget udynamisk, fordi det pakker processer som genstande.

8. Betydningen betyder også noget

Sproglig dynamik er ikke kun et spørgsmål om verbets form – altså om processen formes af en verbalgruppe i præsens og i aktiv, af en verbalgruppe i passiv, af et adjektiveret verbum eller af et substantiveret verbum – det er også et spørgsmål om den betydning, som processen rummer.

Processer er en generel betegnelse, der henviser til det, verberne betyder. I dansk findes fire overordnede typer af processer (jf. den socialesemiotiske tilgang til sprogbeskrivelse, som findes i Andersen og Smedegaard 2005), som vi kan få en fornemmelse for ved at betragte nedenstående udsnit af H. C. Andersens eventyr *Fyrtojet*.

Der kom en soldat marcherende henad landevejen: én, to! én, to! han havde sit tornyster på ryggen og en sabel ved siden, for han havde været i krigen og nu skulle han hjem. Så mødte han en gammel heks på landevejen; hun var så ækel, hendes underlæbe hang lige ned på brystet. Hun sagde: 'God aften, soldat! hvor har du en pæn sabel og et stort tornyster, du er en rigtig soldat! nu skal du få så mange penge, du vil eje!' 'Tak skal du have, din gamle heks!', sagde soldaten. 'Kan du se det store træ?' sagde heksen, og pegede på det træ, der stod ved siden af dem. 'Det er ganske hult indeni! Der skal du krybe op i toppen, så ser du et hul, som du kan lade dig glide igennem og komme dybt i træet! Jeg skal binde dig en strikke om livet, for at jeg kan hejse dig op igen, når du råber på mig!' 'Hvad skal jeg nede i træet?', spurgte soldaten. 'Hente penge', sagde heksen. 'Du skal vide, når du kommer ned på bunden af træet, så er du i en stor gang, der er ganske lyst, for der brænder over hundrede lamper. Så ser du tre døre, du kan lukke dem op, nøglen sidder i. Går du ind i det første kammer, da ser du midt på gulvet en stor kiste, oven på den sidder en hund; han har et par øjne så store som et par tekopper, men det skal du ikke bryde dig om! Jeg giver dig mit

blåternede forklæde, det kan du brede ud på gulvet; gå så rask hen og tag hunden, sæt ham på mit forklæde, luk kisten op og tag lige så mange skillinger, som du vil. De er alle sammen af kobber; men vil du hellere have sølv, så skal du gå ind i det næste værelse; men der sidder en hund, der har et par øjne så store som et par møllehjul; men det skal du ikke bryde dig om! sæt ham på mit forklæde, og tag du af pengene! Vil du derimod hellere have guld, det kan du også få, og det så meget, som du vil bære, når du går ind i det tredje kammer. men hunden, som sidder på penge-kisten her, han har to øjne hvert så stort som rundetårn. Det er en rigtig hund, kan du tro! men det skal du ikke bryde dig noget om! sæt ham på mit forklæde, så gør han dig ikke noget, og tag du af kisten så meget guld, du vil!' 'Det var ikke så galt!', sagde soldaten. 'Men hvad skal jeg give dig, din gamle heks? For noget vil du vel have med, kan jeg tænke!' 'Nej', sagde heksen, 'ikke en eneste skilling vil jeg have! Du skal bare tage til mig et gammelt fyrtoøj, som min bedstemor glemte, da hun sidst var dernede!'

Eventyret rummer en blanding af de fire forskellige typer af processer, og det sikrer teksten en høj grad af variation¹⁸. Først og fremmest er der mange materielle processer, hvor tekstens personer – soldaten og heksen – handler i forhold til hinanden og den verden, man støder på. Materielle processer betegner hændelser i den materielle, ydre og fysiske verden; det drejer sig om sprogliggørelsen af både konkrete, fysiske begivenheder (som *Fyrtojet* er rigt på) og abstrakt gøren. De materielle processer ses fx i følgende fragmenter af teksten:

*Der kom en soldat marcherende henad landevejen
Så mødte han en gammel heks på landevejen
nu skal du få så mange penge, du vil eje
Der skal du krybe op i toppen
Jeg skal binde dig en strikke om livet, for at jeg kan hejse dig op igen
der brænder over hundrede lamper
Jeg giver dig mit blåternede forklæde, det kan du brede ud på gulvet; gå så rask
hen og tag hunden, sæt ham på mit forklæde, luk kisten op og tag lige så mange
skillinger, som du vil.*

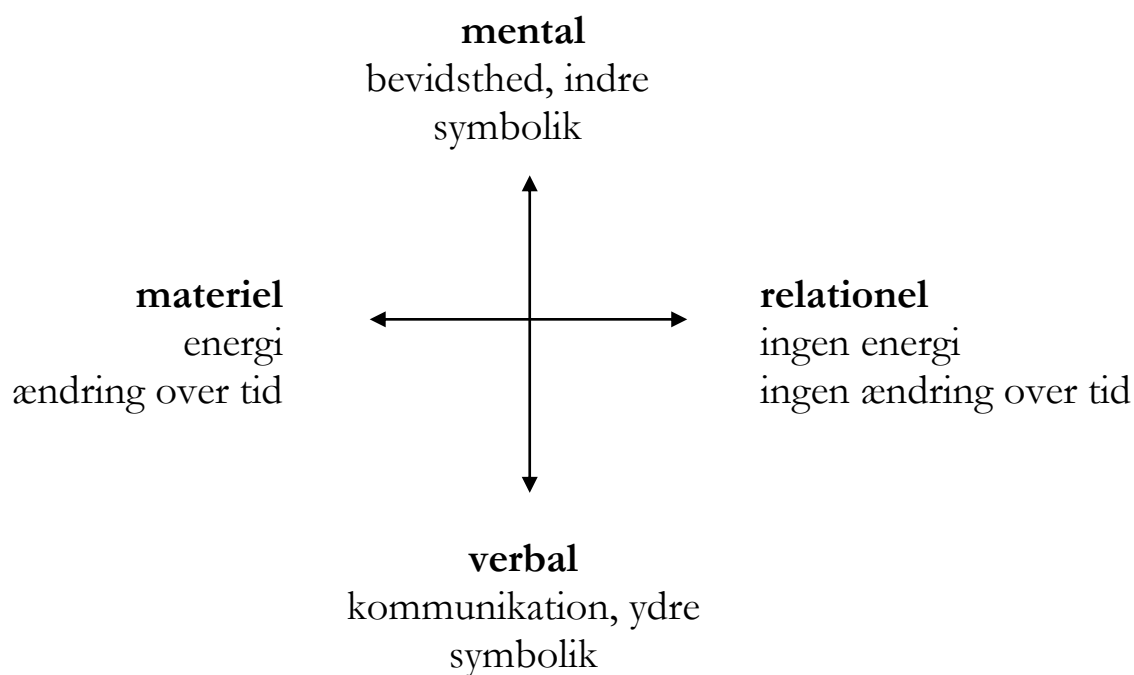
Eventyrets forskellige hovedpersoner ikke bare handler, de kommunikerer også sprogligt med hinanden. Eventyret rummer altså en række verbale processer, fx *Hun sagde, sagde soldaten, sagde heksen og spurgte soldaten*. Verbale processer betegner handlinger i den menneskelige bevidsthed, som kommunikeres gennem sproget eller andre betydningsbærende tegnsystemer. Der er således tale om en art ydre bevidsthed i modsætning til den indre bevidsthed, vi finder i den tredje procestype, nemlig de mentale processer, som angår sprogliggørelsen af hændelser i den indre, mentale verden, altså bevidsthedsmæssige processer af kognitiv, perceptiv, affektiv, intentionel eller desiderativ karakter. Mentale processer i eventyret er fx *Kan du se det store træ?, du skal vide, men det skal du ikke bryde dig om, kan du tro og som min bedstemor glemte*.

Endelig rummer eventyret en række beskrivelser af verden. Disse beskrivelser er dannet af uodynamiske processer, altså af processer, der ikke rigtig rummer en handling. Det er relationelle processer, og i eventyret er det fx:

*han havde sit tornyster på ryggen
for han havde været i krigen
hun var så ækel
hvor har du en pæn sabel og et stort tornyster, du er en rigtig soldat!
De er alle sammen af kobber
han har to øjne hvert så stort som rundetårn. Det er en rigtig hund, kan du tro!*

Relationelle processer er processer, hvor en enhed relateres til en anden, og på den måde fungerer relationelle processer til at klassificere og identificere fænomener i verden. En undertype af de relationelle processer er de eksistentielle, hvor en enhed ikke relateres til en anden, men mere abstrakt til verden, idet dens rene eksistens fremhæves.

Alle verber tilhører en af de fire procestyper. Procestyperne og deres forskelle er illustreret visuelt i Figur 7 nedenfor (adapteret efter Smedegaard 2002: 86).

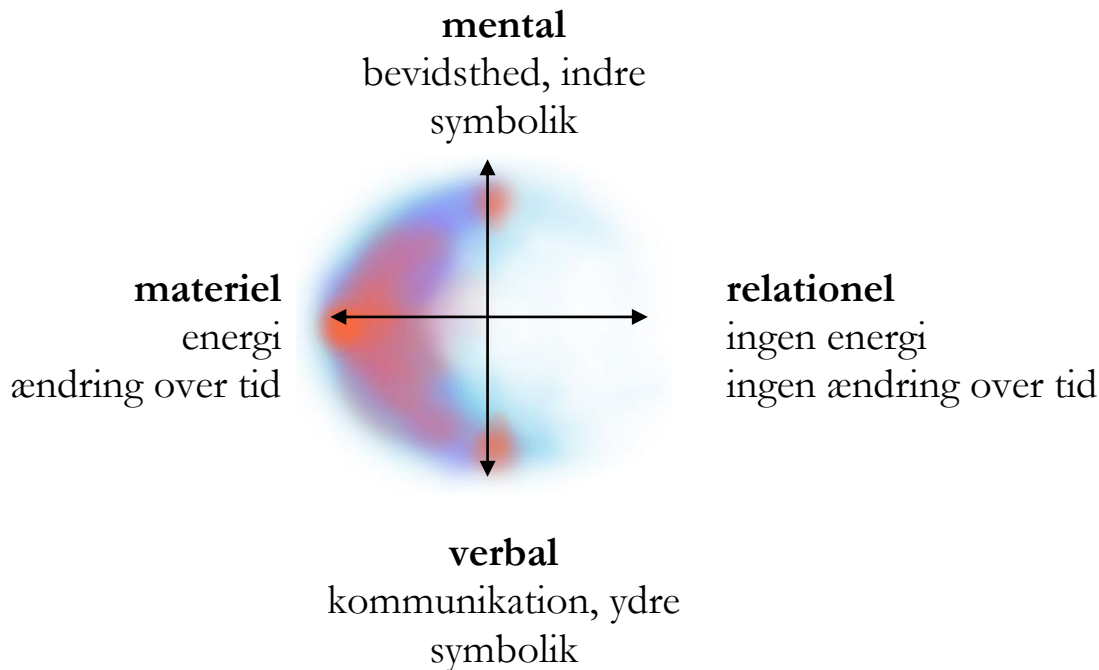
Figur 7: *Processer*

I Figur 7 betegner x-aksen et realplan, mens y-aksen betegner et symbolplan. Figur 7 illustrerer, at processerne to og to er hinandens modsætninger: I materielle processer sker der en handling, der kræver energi, ligesom de forårsager en ændring (fx *Han løber* eller *Han smadrede Xboxen i frustration over spillet*), hvilket ikke er tilfældet i relationelle processer (fx *Hunden er i kurven* eller *Hun har en grå sofa*). I mentale processer opfattes verden i det indre (fx *Han elsker hende*), mens man i verbale processer sætter ord på vores opfattelser og dermed gør dem til noget ydre (fx *Han fortalte hende om sine følelser*).

Sprogets mest dynamiske processer er de materielle processer, fordi disse rummer en energiudladning og en ændring af det bestående. I modsætning hertil er de relationelle processer de mest uodynamiske, for her sker der ikke noget, der er ingen handling, de opridser blot en situation, dvs. relaterer genstande og kvaliteter til hinanden.¹⁹ De mentale processer og de verbale processer udtrykker også noget dynamik, men ikke ligeså markant som de materielle processer. Visuelt

HVOR DYNAMISK ER DIT SPROG?

kan dynamikken i de forskellige procestyper illustreres som varmekortet i Figur 8²⁰ nedenfor.

Figur 8: *Processernes dynamik*

Forskellen mellem at benytte den mest dynamiske procestype, nemlig materielle processer, og den mest statiske procestype, nemlig relationelle processer, kan illustreres ud fra nedenstående beskrivelse af Sydney fra Politikens rejsebog *Turen går til Australien*, som er skrevet udelukkende med relationelle processer (jf. Smedegaard 2002:del 2, 308).

Perlen i New South Wales er storbyen Sydney, der ligger smukt omkring en af verdens største naturlige havne. Vest for storbyen ligger de smukke skovklædte Blue Mountains, og efter bjergene strækker endeløse sletter sig mod ødemarken. Nord for Sydney følger den ene badeby efter den anden langs kysten op til Queensland.

Beskrivelsen af Sydney er typisk for rejsehåndbøger, og som sådan fungerer den udmærket, men den er sprogligt relativt uodynamisk, når vi betragter distributionen af processer i den. En processuelt mere dynamisk udgave, skrevet med materielle processer, lyder som følger:

Sydney overstråler alt andet i New South Wales. Governor Arthur Phillip²¹ grundlagde byen omkring en af verdens største og smukkeste naturlige havne. Vest for Sydney rejser de smukke skovklædte Blue Mountains sig, og efter bjergene finder øjet endeløse sletter ud mod ødemarken. Nord for Sydney boltrer man sig i den ene badeby efter den anden, som man finder hele vejen langs kysten til Queensland.

Min omskrivning er ikke nødvendigvis mere velvalgt end Politikens egen til en rejsebogsbeskrivelse, men den er – hvad angår procesvalget – udtryk for en højere grad af dynamik, idet den markerer et skifte fra 'entity focus' til 'activity focus' (jf. Martin og Rose 2003:82).

9. Konklusion

I artiklen har jeg inden for rammen af den eksperimentielle metafunktion, som er funderet i socialesemiotikken, beskrevet og eksemplificeret, hvorledes (i) processers formale realiseringer og (ii) processers betydning graduerer dynamikken i en tekst. Hvad angår formen, er processer formet af verbalgrupper i aktiv og i præsens de mest dynamiske, mens processer transkategoriseret til genstande og formet af substantiverede verber er de relativt mindst dynamiske. Hvad angår betydningen, er materielle processer de mest dynamiske, mens relationelle processer er de relativt mindst dynamiske.

*Syddansk Universitet
Institut for Sprog og Kommunikation
Campusvej 55*

Noter

1. Rollerne som afsender og modtager er relativt fastlåste, når det drejer sig om skriftlig kommunikation, mens de kontinuerligt skifter i mundtlig kommunikation.
2. Sproget som system (abstrakt potentiale) er relateret til sproget som tilfælde (konkret tekst) gennem instantiering (jf. Matthiessen 2002:28ff). En tekst er således en manifestation af sprogsystemet: 'we see the text as actualized potential; it is the actual see against the background of the potential. But note that the actual and the potential are at the same level of abstraction. This is what makes it possible to relate the one to the other. They are at the same level of coding within the system, so that any text represents an actualization (a path through the system)' (Halliday 1978:40). Instantiering er i Hjelmslevsk terminology sammenhængen mellem system og forløb (Hjelmslev 1993:36).
3. Halliday betegner konteksten som 'the total environment in which a text unfolds' (Halliday og Hasan 1985:5), hvorfor konteksten er en størrelse, der i praksis ikke er til at afgrænse: Både den nære situation omkring en tekst og den bredere kulturelle ramme skal medtænkes i konteksten. I praksis ser Halliday bort fra den bredere kulturelle ramme og begrænser sig til at operere med den situationelle kontekst. Idéen om den situationelle kontekst stammer fra Firth og før ham Malinowski (jf. Firth 1957:181f.).
4. Se fx Halliday 1979 for en beskrivelse af sprogets metafunktionelle organisering.
5. Med 'sprogliggørelse' hentyder jeg til den stratale organisering i kontekst – semantik – leksikogrammatik – fonologi (jf. Halliday 1978 og 1992 og Matthiessen 1992:5ff.), hvor de tre sidstnævnte strata udgør de sproglige strata. Hvert stratum konstituerer et rum, hvor elementer er organiseret i netværk af systemer. Opdelingen i strata er baseret på grader af semiotisk abstraktion. Den laveste grad af abstraktion hører fonologien til, idet dette stratum rummer sproget som lyd, altså sproget som materielt, fysisk udtryk. På abstraktionsstigen følger dernæst leksikogrammatikken, der betegner sprogets potentiale til at realisere betydning som verbalsproglige manifestationer (med både funktion og form). Øverste trin på

abstraktionsstigen er det semantiske stratum, der er stratummet for betydning. Dette tredelte semiotiske og stratificerede system (altså sproget) er så indlejret i et fjerde stratum, nemlig (iv) den ekstrasproglige kontekst. De fire nævnte strata er eksternt organiserede, nemlig gennem realisering (jf. Halliday 1994a:15). Således 'realiserer' et stratum et højere stratum (forudsat at det førstnævnte stratum ikke er det højeste, altså konteksten, der ikke realiserer et andet stratum), samtidig med, at et stratum 'realiseres af' et lavere stratum (forudsat at det førstnævnte stratum ikke er det laveste, altså fonologi).

6. Den sidste 'less distinct third type' af klasse, som former 'circumstantial elements', er typisk præpositionalfraser eller adverbiumgrupper (jf. Halliday 1995:6 og Andersen og Smedegaard 2005).
7. Kongruens betegner her 'a grammatical structure which reflects a contextual structure (by matching it with maximum probability)' (Halliday 1976:42), og 'a congruent expression is one in which this direct line of form to meaning to experience is maintained intact, as it is in young children's language like *man clean car*' (Halliday 1994:xix).
8. I overensstemmelse med den systemisk funktionelle beskrivelse af dansk (Andersen og Smedegaard 2005:225) opererer jeg med tre overordnede ordklasser, nemlig (i) nominaler (herunder substantiver og adjektiver), (ii) relationaler (herunder verber) og (iii) adverbialer. Når substantiver og adjektiver betragtes som tilhørende den samme klasse, nemlig nominalerne, skyldes det, at substantiver og adjektiver realiserer de samme funktioner i sproget, idet de begge fungerer i realiseringen af partipanter, altså på sætningsrang fungerer samme sted i funktionsstrukturen (jf. Halliday 1994:179ff.). For øvrigt følger jeg Hallidays skelnen mellem substantiv, nominalgruppe og nominalisering og betragter forholdet som følger: 'The noun is the class of words (including compounds) that name classes of things (...). Nominal groups are nouns plus their determiners and other modifiers; while in nominalizations some element other than a noun, a verb perhaps, or a whole clause, has nominal status assigned to it' (Halliday 1977a:7; jf. Fawcett 2002:10).
9. Halliday betragter i dag diatese som et system, der har sin primære funktion inden for den eksperientielle metafunktion (jf. Halliday og Matthiessen 2004:180ff.); han har tidligere betragtet diatese som et system inden for den tekstuelle metafunktion (jf. Halliday 1977b:57). I min forståelse holder jeg mig til den aktuelle forståelse af diatese hos Halliday og Matthiessen.

10. Det kan diskuteres, hvorvidt et participialadjektiv, altså en participium-form af et verbum, er et verbalt element eller kan betragtes som et adjektiveret verbum, altså et nominalt element. Jeg argumenterer for sidstnævnte i artiklens afsnit 5.
11. Med 'omformet' mener jeg i denne sammenhæng, at verbet er 'transferred to another class – by some grammatical means, syntactic and/or morphological' (Halliday og Matthiessen 1999:242).
12. Se Andersen og Smedegaard 2005 for en socialemiotisk beskrivelse af dansk, herunder den systemisk funktionelle terminologi.
13. Når dette er tekstens mest dynamiske formulering, hænger det sammen med, at *kæmper* ikke blot er en proces formet af en verbalgruppe i præsens og i aktiv, men at processen ud fra sin betydning kan karakteriseres som en materiel proces. Materielle processer er – jf. artiklens afsnit 8 – sprogets mest dynamiske procestype.
14. Kamma Lauenborgs partiformand Anders Fogh Rasmussen har i sin regeringstid gjort det til et kardinalpunkt at indgå 'kontrakter med vælgerne', hvilket vil sige klart at melde ud, hvad han vil gennemføre, og hvornår.
15. Det relativt uodynamiske sprog, som opstår med processer formet af verbalgrupper i passiv, har en række kommunikative fordele. 1. For det første er sproget velegnet, når man ikke ønsker at melde klart ud om, hvem der udfører handlingen i sætningen, altså hvem der er agent. I medierne hørte man ved starten af Irak-krigen 2003 både vendingen *Amerikanske styrker har angrebet mål i Irak* og vendingen *Irak-krigen er begyndt*. Der er meget stor forskel på disse to vendinger: I den første er det soleklart, hvem der er den aggressive agent (nemlig *Amerikanske styrker*), mens denne rolle er nedtonet i den anden vending. Den første vending blev typisk brugt i medier, der var imod Irak-krigen og amerikansk indblanding i mellemøstlige forhold, mens den anden vending blev brugt i medier, der var for Irak-krigen og afsættelsen af Saddam Hussein. 2. For det andet er relativt uodynamisk sprog (med processer formet af verbalgrupper i passiv) også udmærket i situationer, hvor det er underforstået – men klart for enhver – hvem der udfører handlingen, altså er agent. Når man fx i forbindelse med indgåelsen af et ægteskab indrykker en notits i avisen under 'Navne', er det fint med en passiviseret proces som i *Rikke Luise Hestbæk og Thomas Lund Andersen vies lørdag d. 1. juni kl. 15 i Skt. Mikkels Kirke* eller som i *Rikke Luise Hestbæk og Thomas Lund Andersen blev viet lørdag d. 1. juni kl. 15 i Skt. Mikkels Kirke* (sidstnævnte når man udtrykker sig om en datidig hændelse). I dette tilfælde ville det virke banalt og unødvendigt at eksplicitere, hvem der foretager

vielsen, altså at inddrage præsten direkte som i *En præst vier Rikke Luise Hestbæk og Thomas Lund Andersen lørdag d. 1. juni kl. 15 i Skt. Mikkels Kirke* (det er ikke præsten, der er i centrum for handlingen). Som eksemplerne ovenfor viser, er en effekt af at benytte processer formet af verbalgrupper i passiv, at man kan skjule noget information – man kan nemlig lade agenten være implicit. Det kan være anvendeligt i en række sammenhænge, men det gør, at sætninger med processer formet af verbalgrupper i passiv ofte virker upersonlige.

16. Jeg betragter participialadjektiver på linie med verbaladjektiver som typer af adjektiverede verber, idet de fungerer på samme sted i sætningens funktionsstruktur. Både *arbejdende* i en sætning som *Peter er hårdt arbejdende* og *arbejdsom* i en sætning som *Peter er arbejdsom* fungerer som partipanter (af typen *Attribut*, jf. Andersen og Smedegaard 2005:120ff.). De har altså samme grammatik, hvad angår sætningssyntaks, hvorfor vi (jf. Halliday og Matthiessen 1999:242) kan betragte såvel et participialadjektiv som et verbaladjektiv som en nominalisering af et verbum. Uden for den socialesemiotiske litteratur, altså i den almene litteratur om dansk sprog, fremfører fx Diderichsen en lang række sammenhænge, hvor participier er adjektiverede, dvs. optræder som en nominalgruppe med adjektivisk kerne. Diderichsen skriver bl.a. – og det understøtter min adjektiviske anvendelse af participierne – om perfektum participium, at 'Overgang til Participialadjektiv foreligger (...) 2) Naar et Participium af et transitivt verbum optræder som adled eller Prædikativ med aktiv Betydning: *Han er drukken, en svoren fjende (...)* *Han er forelsket* (Diderichsen 1957:48f.). Om præsens participium hedder det med Diderichsens ord: 'Præsensparticipiet maa betragtes som adjektiveret i de Betydninger, hvor det kan anvendes som fast Prædikativ ved *er/bliver* eller som Adverbial; som Regel betegner det da en Egenskab, og har mistet sin betydning af Handling eller Tilstand (...): *Hun er irriterende/ bedaarende/ henrivende/ trættende, Han spiller glimrende, Han var lynende gal i hovedet* (Diderichsen 1957:49; min underliniering).
17. Der er imidlertid også fordele ved substantiverede verber, nemlig de følgende. 1. For det første er der en sprogøkonomisk fordel ved substantiverede verber. Det ses i et eksempel som overskriften *Yvonne valgte kærligheden – uden betænkning* fra Ugeavisen i Odense. I overskriften er det delen efter tankestregen, som er særlig interessant, idet denne del rummer det substantiverede verbum *betænkning*. Ved at skrive, som det er tilfældet, frem for at skrive det hele med processer formet af verbalgrupper i aktiv som i *Yvonne valgte kærligheden – uden at hun betænkte sig*, slipper journalisten i

sidste del af sin overskrift for at gentage agenten (*Yvonne*) og tempusen (præsens) fra første del af sin overskrift. 2. For det andet giver substantiverede verber mulighed for at komprimere en masse betydninger, altså at pakke en masse betydninger tæt efter hinanden. Dette skyldes, at substantiverede verber indgår i en nominalgruppe, og nominalgruppens ressourcer kan derfor bringes i anvendelse. Et eksempel er *Martin Jørgensen bevæger sig smukt med bolden*. Her kan verbet *bevæger* nominaliseres til *bevægelse*. Denne nominalisering, *bevægelse*, kan nu specificeres, altså tilskrive en masse ekstra betydninger, fx på følgende måde: *bevægelse – smuk bevægelse – smuk og afvæbnende driblende bevægelse – smuk og afvæbnende driblende bevægelse med bolden – den smukke og afvæbnende driblende bevægelse med bolden – Martin Jørgensens smukke og afvæbnende driblende bevægelse med bolden*. Denne kvalitet ved substantiverede verber er baggrunden for, at Martin betragter substantiverede verber som 'the grammar's most powerful resource for packaging meanings – for grouping them together' (Halliday og Martin 1993:242; jf. Halliday 1996 og Halliday og Matthiessen 1999). 3. For det tredje virker substantiverede verber til at begrebs- og tingsliggøre en proces, så denne kan fungere som genstand i en ny proces. Bevægelsen fra proces (formet af en verbalgruppe i aktiv og i præsens) til begreb (formet af et substantiveret verbum) ses fx i nedenstående tekstbid fra bogen *9 måneder før, 9 måneder efter* om at holde sig i form under en graviditet, hvor det hedder følgende om at være gravid og ryge: *Når du ryger, nedsættes blodets indhold af ilt, hvilket naturligtvis har indvirkning på den mængde ilt, din baby får. Dit blod bringer livgivende ilt til dit foster, og når du ryger, reduceres ilt i blodet. Endvidere giver rygning øget risiko for at abortere samt for at udvikle komplikationer i forbindelse med moderkagen. I moderkagen hos rygere ses flere forkalkede blodårer end hos ikke-rygere. Det skyldes, at rygning ændrer blodets evne til at fungere normalt, og derved dets evne til at opløse begyndende blodpropper. I tekstens begyndelse udtrykkes det at ryge som en handling, altså som en proces (*Når du ryger...*). Fra fjerde linie bliver det at ryge imidlertid begrebsliggjort, altså gjort til en genstand (*rygning*), og dette begreb bruges derefter som genstand i nye processer, nemlig som den agent, der *giver øget risiko for at abortere samt for at udvikle komplikationer i forbindelse med moderkagen*, og det subjekt, der *ændrer blodets evne til at fungere optimalt*. Begrebs- og tingsliggørelse af handlinger er typisk for videnskabelig litteratur, idet megen videnskab i bund og grund drejer sig om at klassificere og begrebsliggøre verden for at kunne forstå den og agere i den (jf. Martin & Veel 1998:6). Substantiverede verber er således 'involved in the development of experiential meaning and [are] particularly implicated in the shift from*

commonsense to uncommonsense' (Halliday 1996:225; jf. Halliday 1993:55f.). 4. For det fjerde åbner nominaliseringer op for 'a vast potential for distributing and redistributing information in the clause' (Halliday og Martin 1993:39).

18. I mange teksttyper er en enkelt eller to af procestyperne dominerende – ja, endda eksklusive; ikke mindst mentale og verbale processer er ujævnt distribuerede i forskellige teksttyper (jf. Smedegaard 2002:del 2).
19. Som jeg argumenterede for i artiklens afsnit 1, er handlinger dynamiske, for handlinger bringer forandring i det bestående, mens kvaliteter og især genstande er relativt mere uodynamiske størrelser, idet de ikke i sig selv skaber forandring, men alene gør det i kraft af de handlinger, som de indgår i (jf. Halliday og Martin 1993:15).
20. Idéen om at visualisere procestypernes dynamik med et varmekort er Christian Mosbæks.
21. Guvernør Arthur Phillip (1738-1814) var britisk søofficer og stod i spidsen for den første flåde med britiske straffefanger, som koloniserede New South Wales efter landgang i 1788. Han regnes som Sydneys grundlægger.

Bibliografi

- Allan, Robin, Philip Holmes & Tom Lundskær-Nielsen. 1995. Danish: A comprehensive grammar. London: Routledge.
- Andersen, Thomas Hestbæk. 2003. Spændinger i sproget. Om leksikogrammatiske metaforer i dansk. Syddansk Universitet. (Ph.D.-afhandling, som er tilgængelig på www.humaniora.sdu.dk/sfl/index.html).
- Andersen, Thomas Hestbæk. 2005a. 'Grammatical metaphor'. An idea in need of a theoretical frame. In: Kjell Lars Berge & Eva Maagerø (eds.), *Semiotics from the North*, 11-22. Oslo: Novus Forlag.
- Andersen, Thomas Hestbæk. 2005b. Drabet på dynamikken. Et rids af eksperientielle leksikogrammatiske metaforer i dansk. In: Mette Kunøe & Peter Widell (eds.), 10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, 24-34.
- Andersen, Thomas Hestbæk. 2007. Sæt ord på. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas Hestbæk & Flemming Smedegaard. 2005a. Interpersonel farvning i dansk. In: *Tidsskrift for Sprogforskning* 3 (1).5-28.
- Andersen, Thomas Hestbæk & Flemming Smedegaard. 2005b. Hvad er meningen? Odense: Syddansk Universitetsforlag.

- Burcharth, Nanna. 1988. *Grammatik – en genvej til fremmedsprog*. Aalborg: eget forlag.
- Butt, David G. & Christian M.I.M. Matthiessen. 2000. *The Meaning Potential of Language: Mapping Meaning Systemically*. Sydney: Macquarie University (Draft vii).
- Davidse, Kristin. 1997. The Subject-Object versus the Agent-Patient asymmetry. In: *Leuvense Bijdragen* 86(4). Leuven.
- Diderichsen, Paul. 1957. *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal. (2. udg.)
- Fawcett, Robin P. 2002. *The Functional Syntax Handbook: Analyzing English at the Level of Form*. London: Continuum.
- Firth, J.R. 1957. *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press.
- Halliday, M.A.K. 1973. *Explorations in the functions of language*. London: Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1975. *Learning how to mean – Explorations in the Development of Language*. London: Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1976. Grammatical categories in modern Chinese: An early sketch of the theory. In: Gunther Kress (ed.), *Halliday: System and Function in Language*, 36-51. London: Oxford University Press.
- Halliday, M.A.K. 1977a. *Aims and Perspectives in Linguistics*. Brisbane: Mt. Gravatt College of Advanced Education.
- Halliday, M.A.K. 1977b. Text as semantic choice in Social Contexts. In: Halliday (2002b), 23-81.
- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as social semiotic*. London: Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1979. Modes of meaning and modes of expression: types of grammatical structure, and their determination by different semantic functions. In: D.J. Allerton, Edward Coney & David Holdcroft (eds.), *Function and context in linguistic analysis – a festschrift for William Haas*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halliday, M.A.K. 1987. Spoken and Written Modes of Meaning. In: Halliday (2002), 323-351.
- Halliday, M.A.K. 1993. Some Grammatical Problems in Scientific English. In: M.A.K. Halliday & J.R. Martin (1993), 69-85.
- Halliday, M.A.K. 1994. *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. (2. udg.)
- Halliday, M.A.K. 1996. Things and relations: Regrammaticising experience as technical knowledge. In: J.R. Martin & Robert Veel (eds.), (1998), 185-235.

- Halliday, M.A.K. 2002a. On Grammar. Collected Works of M.A.K. Halliday, vol. 1. London: Continuum.
- Halliday, M.A.K. 2002b. Linguistic Studies of Text and Discourse. Collected Works of M.A.K. Halliday, vol. 2. London: Continuum.
- Halliday, M.A.K. & Ruqaiya Hasan. 1985. Language, context and text: Aspects of language in a social-semiotic perspective. Geelong: Deakin University Press.
- Halliday, M.A.K & J.R. Martin. 1993. Writing Science: Literacy and Discursive Power. London: The Falmer Press.
- Halliday, M.A.K & Christian M.I.M. Matthiessen. 1999. Construing Experience through Meaning. London: Cassell.
- Halliday, M.A.K & Christian M.I.M. Matthiessen. 2004. An Introduction to Functional Grammar. London: Arnold. (3. udg.)
- Hjelmslev, Louis. (1993). Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse. Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague, vol. XXV. Copenhagen: The Linguistic Circle of Copenhagen.
- Jacobsen, Henrik Galberg & Peder Skyum-Nielsen. 1996. Dansk sprog. En grundbog. København: Schönberg.
- Lynge, Carsten. 1989. Lær at skrive bedre reklametekster eller at kende forskel på den gode tekst og den dårlige. København: Den Grafiske Højskole.
- Lyons, John. 1977. Semantics, vol. 2. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, J.R. 1993. Life as a Noun: Arresting the Universe in Science and Humanities. In: M.A.K. Halliday & J.R. Martin. 1993. Writing Science: Literacy and Discursive Power, 221-267. London: The Falmer Press.
- Martin, J. R. & Robert Veel (eds.). 1998. Reading Science. London: Routledge.
- Matthiessen, Christian M.I.M. 1992. Lexicogrammatical Cartography: English Systems. Sydney: University of Sydney (Draft v).
- Matthiessen, Christian M.I.M. 2002. 'The architecture of grammar' according to the systemic functional theory of language. Sydney: Macquarie University.
- Smedegaard, Flemming. 2002. Verden i sproget. TRANSITIVITET i dansk – en systemisk funktionel beskrivelse. Syddansk Universitet. (Ph.D.-afhandling, som er tilgængelig på www.humaniora.sdu.dk/sfl/index.html).